

METODA ZKOUMÁNÍ STYLISTICKÝCH

HODNOT ČLENU

K tomu, abychom prokázali stylistickou hodnotu členu, budeme vycházet z názoru J. Findry, že pro stylizaci jsou významné všechny systémově předpokládané použité výrazové prostředky na rovině fonické, morfologické, syntaktické i sémantické. Budeme vycházet ze schopnosti členu existovat jako stylisticky pasivní i aktivní výrazový prostředek, budeme vycházet z toho, že člen lze použít i jinak, než jak odpovídá normě, a to například zvýrazněním jeho výslovnosti, pauzou vytvořenou mezi členem a následujícím substantivem, nedbalou výslovností členu apod.

V této studii budeme pracovat především s pojmem stylém a stylová příznakovost či stylový příznak. To, jak definuje soustava současné české stylistiky příznakovost, není zcela jednoznačné, protože sama terminologie se často liší podle autora a definice jednotlivých termínů také, a nejednotnost v chápání stylové příznakovosti v české stylistice nás vede k tomu, abychom si vybrali definice příznakovosti pro náš cíl nejvhodnější. Předmětem naší studie však není sledovat všechny názory o stylistické příznakovosti v české lingvistice, o některých je ale nezbytné se zmínit.

Například Alois Jedlička, Věra Formánková či Miloslava Rejmánková se zmiňují o existenci tzv. „stylové charakteristiky“, která je chápána jako stálý příznak. Tito autoři totiž hovoří o tom, že pokud je prostředků dané stylové vrstvy užito v projevech příslušné stylové oblasti, je toto použití bezpříznakové, příznakovým se stává při použití v jiné než odpovídající stylové oblasti.

Jana Říhová v *Úvodu do stylistické systematiky* (1972) a *Teorii stylistiky* (1977) definuje stylovou příznakovost jako použití určitého výrazového prostředku mimo oblast do níž patří.

Jiní vnímají stylovou příznakovost jako odchylku od norem platných v dané oblasti, jako opozici vůči neutralnosti vyjádření.

Jednou z nejvhodnějších pilířů budou definice F.Čermáka, které jsou obsaženy v práci *Jazyk a jazykověda*, kde autor podává vymezení lingvistických pojmů příznak, hodnota a význam. Příznak definuje jako „rozlišující (zvláště funkční či sémantický) rys, jednotka nebo jazyková kategorie, často aditivní povahy, vytvářející z ní obvykle variantu.“¹ Hodnotu pak definuje jako úhrn všech rozdílů, a tedy i vztahů jazykové jednotky k dalším

1 Čermák, František (1997:118-119).

jednotkám, a to včetně vztahů významových.² Význam samotný je chápán jako „mentální intersubjektový korelát formy znakové jednotky ve vědomí uživatele“³, který zahrnuje několik složek, z níž jednou složkou je také význam stylistický, který je definován Čermákem jako „složka významu daná trvalými nebo dočasnými okolnostmi užívání včetně nálady, typu situace, sociální příslušnosti mluvčího aj.“⁴

Pomocí těchto definic se pokusíme dokázat, že člen v různých jazykových rovinách vykazuje jak stylovou hodnotu, spočívající v úhrnu všech rozdílů a vztahů, tak stylový příznak spočívající v jeho rozlišujícím funkčním i sémantickém rysu. Pokud má člen ve výslovnosti několik možných variant, z nichž jsou všechny významově synonymní, avšak stylově odlišné, a pokud poukazuje každá z těchto variant na jiný typ situace, náladu a emoce mluvčího, komunikační cíl a strategii, pak tuto vlastnost můžeme vnímat jako stylovou hodnotu. Aby mohl mít stylovou hodnotu, pak musí mít rozlišující rysy (i když aditivní povahy).

Přestože tato práce zřejmě nebude v souladu se současnými trendy a se současným kontextem portugalské jazykovědy, můžeme se domnívat, že svým pojetím může portugalskou lingvistiku obohatit tím, že se budeme snažit prosadit právě terminologický aparát české stylistiky v oblasti zkoumání použití členu v portugalském současném jazyce s tím, že budeme vycházet z různých metod zkoumání použití členu, které již existují v deskriptivní gramatice, v současné moderní portugalské gramatice kladoucí důraz na pragmaticko-sémantické složky členu, a budeme se snažit zkoumat účinky a efekty, které mohou být docíleny odchylkou od normy v různých situacích a kontextech.

Stylistickou příznakovost členu se budeme snažit hledat ve všech mikrojazykových plánech, tedy v plánu fonetickém, morfologickém a syntaktickém, a také i v některých rovinách makrojazykových: v rovině pragmaticko-sémantické, v rovině kontextualizace, funkční stylistiky (založené na klasifikaci jazykových stylů), apod. To vše jsou faktory, kterými je používání členu v portugalštině ovlivněno a kterými se člen podílí na celkovém (nejen věcném, ale také emotivně-expressivním) významu promluvy.

2 Tamtéž.

3 Čermák, František (1997:400).

4 Čermák, František (1997:273).